

Utbildningens bedömningskulturer i granskningens tidevarv

Eva Forsberg

EDUCATION ASSESSMENT CULTURES IN THE AUDIT ERA. The aim of this article is to highlight and question four central issues in the relation between the audit society and education assessment cultures, with Sweden used as a case study. With reference to a series of completed projects, I discuss 1) the audit society as an expression of globalization, 2) evaluation as an instrument of steering, 3) the formalization of assessment practices, 4) the renegotiations occurring between education policy, practice and research and 5) the audit society, assessment cultures and legitimation issues. In addition, a number of recently initiated and forthcoming projects with relevance for the further development of knowledge on education assessment culture are presented and motivated. Finally, it is argued that education as science has a specific contribution to make in the multidisciplinary research field of assessment cultures. In the end it comes down to how and in what way the assessment culture promotes or counteracts different educational trajectories and the re/production of the social culture.

Keywords: assessment cultures, evaluation, audit, meritocracy, governance.

Titeln *Utbildningens bedömningskulturer i granskningens tidevarv* är liksom den tematik den aktualiserar hämtad från min installationsföreläsning vid Uppsala universitet i november 2013. Rubriken har även direkta beröringspunkter med flera projekt som jag har varit och är involverad i. Vid sidan av temat som binder ihop texten inleds den med några noteringar om mitt kunskapsintresse och forskningsmiljöer som utgjort bas för min verksamhet.

Med avstamp i genomförda projekt har jag valt att avgränsa mig till fem för temat centrala områden och med Sverige som exempel. Först behandlas granskningssamhällets förankring i det globala landskapet. På det följer ett avsnitt om granskningar som styrinstrument. Det diskuteras i termer av skolans kontrollregim, kunskapsbedömningar

som styrmedia samt statlig intervention med utvärdering som bikt. Därpå uppmärksammas utbildningssystemets bedömningspraktiker och deras formalisering. Utbildningspolicy, pedagogisk praktik och utbildningsvetenskap lyfts fram som tre centrala aktörer vid re/formeringen av skolans bedömningskultur. Intresset är här inriktat mot den omförhandling som sker mellan dessa. I anslutning till detta problematiseras också frågan om legitimitet.

Efter detta introduceras kortfattat några nyligen påbörjade projekt om kunskapsöversikter, skolans skuggutbildning och den högre utbildningen. Avslutningsvis beaktas pedagogikens specifika bidrag till vetandet om bedömningskulturer i gransknings-samhället. Något som sammanhänger med både vår förståelse av pedagogik som vetenskap, den meritokratiska utbildningskoden och utbildningssystemets legitimering.

Kunskapsintresse och forskningsmiljöer

Mitt intresse var initialt riktat mot utbildningens styrning, ledning och organisering samt utbildning och demokrati för att senare mer fokusera gransknings- och bedömningskulturer samt deras konsekvenser. Det finns också en rörelse från studier av ungdomsskolan till högre utbildning. Samspel och motspel mellan policy, praktik och forskning har varit och är ett centralt intresse. Läroplansteoretiska perspektiv och hur relationen mellan frihet och tvång kan förstås inom utbildning har hela tiden utgjort en konstant, även om studieobjekt och metodologi varierat. Immanuel Kants fråga: *Wie cultivire ich die Freiheit bei dem Zwange?* (Kant 1803 s. 12) är en paradox som gör sig påmind i analyser av styrning, ledning, makt och inflytande liksom kontroll och autonomi och utveckling och emancipation.

Under åren har jag haft min bas i flera forskningsmiljöer. Initialt medverkade jag i utvärderingen av *Skola 2000* och forskningsprojektet *SkolLedares arbete och ArbetsVillkor* (SLAV) som leddes av professorerna Erik Wallin och Gunnar Berg vid Uppsala universitet (se t ex Forsberg 1995, 1998). Avhandlingsprojektet – *Elevinflytandets många ansikten* (Forsberg 2000) – i vilket demokrati, makt och intressen var centrala begrepp, hade också sin förankring i min handledare professor Tomas Englund's forskningsgrupp *Socialisationens innehåll* (Soc-Inn) med säte först i Uppsala och Stockholm och därefter vid Örebro universitet (jfr Forsberg 2004). En utlöpare av detta var också mitt engagemang som ledamot i redaktionskommittén för tidskriften *Utbildning & Demokrati* 2002-2007. Under doktorandtiden var jag även aktiv inom *Mezzo* och senare *Skolans kunskapskulturer och lärandepraktiker*,

båda under ledning av professor Ingrid Carlgren. Tidigt etablerades vad som blivit ett kvarvarande engagemang för utvärdering inte bara som praktik, utan även som teori (Forsberg 2006, Forsberg 2008a). Ur detta kommer också mitt intresse för praxisnära forskning och dess villkor (Forsberg 2012a).¹

Studies in Educational Policy and Educational Philosophy – STEP

År 2000 etablerade professor Ulf P Lundgren forskningsmiljön *Studies in Educational Policy and Educational Philosophy* (STEP) vid Uppsala universitet och jag knöts redan från starten till miljön som forskarassistent och projektledare. Etablerandet av forskningsgruppen, dess inriktning och bakgrund liksom den nätbaserade mötesplatsen *Utbildningspolitiska institutet* (UPI) med sina publikationer finns närmare beskriven i Forsberg (2003).

Centrala frågor för forskningen i STEP är hur olika utbildningsformer och utbildningsvillkor etableras och förändras, och hur ideologiska, ekonomiska, juridiska och kulturella förändringar kommer till uttryck inom politik, forskning och pedagogisk praktik. Inom STEP har producerats avhandlingar, rapporter och paper som beskriver och analyserar utbildningens reformering, styrning, ledning och skolutveckling samt differentiering, marknadisering, kvalitetsregimer, utvärderingar, inspektioner, kunskapsbedömningar och internationella jämförande test.² Dessa texter är nära förbundna med temat granskningssamhället och bedömningskulturer. Det gäller även flera artiklar i den av forskningsgruppen etablerade tidskriften *STEP: E-journal* som efter ett kortare uppehåll nu nyetableras på nordisk bas under namnet *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, (NordSTEP).³

Sen en tid tillbaka leds STEP av mig och professor Elisabet Nihlfors med universitetslektor Henrik Román som koordinator. Nya avhandlings- och forskningsprojekt är initierade som både knyter an till tidigare studier och kvalificerar dem, bland annat vad gäller styrning och bedömningskultur. I likhet med forskning om granskings- och redovisningssamhället i allmänhet är många av de projekt och nätverk som STEP medverkar i mångdisciplinära och komparativa och med samverkan av forskare vid andra lärosäten inom och utom landet.⁴ Nedan riktas uppmärksamheten mot den forskning som jag tillsammans med kollegor bedrivit inom ramen för STEP, men mitt men kunskapsintresset från tiden dessförinnan är alltså närvarande.

Globaliseringen och granskningssamhället

Granskningssamhället är ett globalt fenomen som kan relateras till samhälleliga förändringar som påverkat offentlig sektor i allmänhet, och utbildningssektorn i synnerhet. Offentlig verksamhet har beskrivits som byråkratisk, ineffektiv och kostsam och som alltför komplex att styra. Den har i sin traditionella utformning framförts som ett hinder för både professionell utveckling och ökad demokratisering.

Den distanserade styrningens logik

Som svar på kritiken mot den offentliga sektorn har nya modeller för styrning av offentlig förvaltning införts, framför allt managementmodeller som New Public Management (NPM), men också valfrihetsmodeller som lett till en marknadsiering av skolan. Det har medfört en förskjutning från government till governance och från centralstyrd detaljreglering över deltagande målstyrning till mål- och resultatstyrning och som en konsekvens från input och processer till output.

Med alltfler aktörer involverade i genomförandet av offentligt styrd verksamhet och med en ökad distans mellan politik, förvaltning och praktik aktualiseras frågor som: Hur ska vi nu veta att rätt saker görs (på rätt sätt)? och Hur ska legitimiteten för politiken och dess genomförande kunna upprätthållas? I dessa frågor som är inbäddade i de nya styrmodellerna ligger ett embryo till den ökade granskningen av offentlig sektor och recentraliseringen som följer av detta. Den distanserade styrningen rymmer med andra ord en logik som frammanar en ökad granskning. (Power 1997; Forsberg & Lundgren 2004/2010; Ivarsson Westerberg & Jacobsson, red. 2013)

Kunskapsekonomin öppnar för externstyrning av utbildningssystem

Globaliseringen har också haft en mer direkt inverkan på innehållet i de offentligt styrda verksamheterna. Något som hänger samman med att lärande, kunskap och utbildningssystem inom global policy tilldelats en nyckelroll för samhällsutvecklingen i stort. Med 1990-talet lanserade supranationella organisationer som EU och OECD idéer om livslångt och livsvitt lärande som sektorsövergripande mål. Motiveringar har knutits till diskussionen om vad som krävs av nationer och deras medborgare för att hävda sig i den internationella konkurrensen och den tilltagande globaliseringen. I diskursen om den så kallade kunskapsekonomin knyts nationers konkurrensförmåga direkt till frågor

om kunskap och kompetens. När kunskaper snarare än produkter och tjänster alltmer betonas som motorn i samhällsutvecklingen riktas också med förnyat intresse och kraft uppmärksamheten särskilt mot institutioner för utbildning och kunskapsproduktion. På så sätt legitimerar kunskapsekonomin extern involvering i nationella utbildningssystem (Forsberg 2009, Forsberg & Pettersson 2014).

Att lära av varandra – den mjuka styrningen

Fältet för global utbildningspolicy och program har alltså växt sig allt starkare och det som tidigare betraktats som ett område främst för nationell utbildningspolitik är numera allt oftare föremål för olika insatser, aktiviteter och rekommendationer. Rösterna är många om nödvändigheten av att lära av varandra och i synnerhet av de mest framgångsrika nationerna. Utvecklandet av redskap för bedömning av kvalitet, kontroll, uppföljning och utvärdering har här fått en avgörande betydelse. För att kunna identifiera, dokumentera, redovisa, jämföra och sprida data och resultat utvecklas i supranationella organisationer indikatorer, kriterier, nyckelkompetenser, kvalifikationer och internationella jämförande test. Dessutom har utarbetats särskilda metoder för hur samverkan och mjuk styrning kan ske, som till exempel EUs öppna samverkansmetod. (jfr Lawn 2006)

Läroplansteoretiska frågor får alltmer sina svar i det globala där internationella jämförande test, rankinglistor och kompetens- och literacybaserade kunskapsbegrepp har en prioriterad ställning. I transnationella organisationer framförs nödvändigheten av läroplaner som främjar livslångt lärande, mobilitet och anställningsbarhet och som betonar nyckelkompetenser. I samband med detta har också Benjamin Blooms (1984) taxonomi om mål och innehåll återuppväckts, men nu som grund för att diskutera bedömning. Skolans mål och kunskapsyn får i det globala granskningssamhället en särskild betydelse som kan knytas till idéerna om samhället som en kunskapsekonomi (jfr Carlgren, Forsberg, Lindberg, red. 2009).

I forskningslitteraturen diskuteras utbytet mellan det nationella och det internationella fältet bland annat som en fråga om transfer, lärande eller "borrowing" och "lending" (Steiner-Khamsi & Waldow 2012). I ett styrningsperspektiv har denna förskjutning mot inflytande också beskrivits som en form av "soft governance" med betoning på deltagande i gemensamma aktiviteter och möjlighet till inflytande snarare än medverkan i formella beslutsprocesser som den mer traditionella formen för styrning är uttryck för. Effektiviteten i de mjuka styrningsformerna framgår bland annat genom den uppmärksamhet

som de internationella jämförande testen PISA, TIMSS, PIRLS med flera fått och det sätt som de används på för att skapa legitimitet för utformningen av skolsystemen. På liknande sätt fungerar även bedömningar och rankinglistor inom den högre utbildningen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att diskursiva praktiker rörande ekonomi, styrning, kunskap och lärande samspelar i det globala så att granskning av utbildning hamnar i förgrunden på nationell och lokal nivå vare sig vi tar vår utgångspunkt i formen för styrning av offentliga verksamheter eller i deras innehåll och funktion. Vi kan också notera en samtidighet av standardisering på transnationell nivå och ökad variation på lokal nivå med staten som aktör i mellanrummet mellan enhet och mångfald (Forsberg 2009, Nordin 2012). Det finns också signifikanta tecken på homogenisering mellan olika nationers utbildningssystem, men det är även tydligt att länders reformhistoria påverkar både motiveringar för och utfall av transfer (Forsberg, Romàn, Waldow & Budnowski 2011).

Granskningar som styrinstrument

Delvis kan förklaringen till granskningssamhällets fokus på bedömning sökas i den delegering som de nya styrmodellerna rymmer. Men det handlar också om att olika slags granskningar som inspektioner, utvärderingar och bedömningar efterhand mer fått karaktären av styrinstrument – något som föregriper vad som komma bör mer än fastställer värdet av vad som skett. Så vid sidan av mer traditionella redskap för styrning som ideologi, juridik och ekonomi fungerar numera olika slag granskningar också som styrinstrument. Dessutom ger skilda former av granskningar olika tyngd åt de traditionella styrinstrumenten. Med tillsyn, revision och inspektion kan vi se en tilltagande juridikalisering inom utbildningssystemet, med betyg och rankinglistor i kombination med marknadsisering sker snarare en ekonomisering och med utvärdering som dialog betonas det innehållsliga och ideologiska. (Forsberg 2014a)

Kontrollregimen – ett kontraproduktivt styrsystem

I antologin *Skolans kontrollregim* (Forsberg & Wallin, red. 2006) redogör professor Erik Wallin och jag utifrån egna och kollegors bidrag för framväxten av nya strategier och tekniker för kontroll och bedömning liksom den ökande användningen av redan etablerade instrument. Utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv på styrning analyserar vi den samlade effekten av utvecklingssamtal, betyg, kriterier, nationella

prov, internationella jämförande test, kvalitetssystem, utvärdering, och inspektion. Den ökade förekomsten av, uppmärksamheten på och bruket av kunskapsbedömningar påverkar relationen mellan å ena sidan läro- och kursplaner och å andra sidan systemet för bedömning och kontroll. Tydliga förskjutningar till förmån för bedömning och utvärdering på bekostnad av läroplanen kan iakttas. Vi argumenterar för att omstruktureringen av utbildningen är kopplad till ett kontraproduktivt system för styrning som hotar själva grunden för både styrning och lärares professionella handlande och autonomi. Om mål och kriterier byter plats med varandra ökar risken för teknifiering och trivialisering och fragmentarisering av kunskapen samt en reducering av utbildningens mål och potentiella mening. (jfr Carlgren, Forsberg & Lindberg, red. 2009; Forsberg, red. 2011; Englund, Forsberg & Sundberg, red. 2012).

Kunskapsbedömningar som styrmedia

Genom att betrakta kunskapsbedömningar som styrmedia sätter vi fokus på deras funktion som meddelandesystem, som ett system för kodifierad kommunikation (jfr Bernstein 1971). Bedömningssystem är ett av skolans centrala och kanske mest kraftfulla signalsystem och det har flera olika funktioner (Forsberg 1998). Det ger information till elever och föräldrar och diagnosticerar lärande. Det pekar ut prioriterad kunskap och sätter normer för hur kunskap kan och bör observeras, mätas, värderas och kommuniceras. Bedömningar har en dubbel disciplinär funktion genom korrigeringar av både prestationer och beteenden, det senare oavsett om betyg i ordning och uppförande ges eller ej.

Bedömningar har även en normerande funktion genom att de ringar in det normala: Vem som är mogen att börja skolan, flyttas upp en klass eller som bör få särskild undervisning. Pedagogiska bedömningar samspelar här ofta med psykologiska och medicinska utlåtanden. Bedömningars sorterande funktion kan knytas till såväl urvalsprocesser som elevers egna val. Med det fria skolvalet har information om resultat och placeringar i rankinglistor en central plats i skolans marknadsföring och i rekryterings- och (s)elektionsprocesser av både elever och personal. Ytterst får resultaten här en ekonomisk funktion. Utan elever ingen skolpeng, utan skolpeng ingen skola, utan skola ingen skolgång. Det sistnämnda aktualiserar fall där elever inte kan fullfölja sina studier vid den valda skolan utan tvingas byta skola på grund av nedläggelse och konkurs. (Forsberg m fl 2011)

I standardiserad form är kunskapsbedömningar ett gemensamt språk för olikhet som skapar förutsättningar för både samordning och differentiering. Den kodifierade informationen – i provresultat, betyg, examina, internationella kunskapsmätningar, uppföljningsdata och rankinglistor – fungerar som ett enhetligt språk som används i kommunikationen inom skolan och utbildningssystemet och mellan skolan, arbetslivet och samhället. Detta språk som reducerar komplexitet har en avgörande grindvaktsfunktion vid entré och exit liksom vid passager inom och mellan system. Men bedömningar har också en potentiellt frigörande funktion. På systemnivå möjliggör data om elevers prestationer och skolors resultat en överblick och prognoser kan utarbetas och kritik kan riktas mot utbildningssystemet, dock inom de gränser som den valda typen av data medger. (Forsberg & Lundahl 2006, Lundahl 2006, Forsberg 2008b)

Intervention med utvärdering som bikt

Granskningar kan också länkas till styrning genom intervention. I en utvärdering av det så kallade *Mångfaldsprojektet* (Sandahl 2009) studerades den dialogmodell som Myndigheten för skolutveckling använde för att kommunicera med kommuner (Forsberg & Nordzell 2013). Modellen analyserades som regulativa media (makt, pengar, kunskap) och policyinstrument (information, ekonomi, juridik) och med Foucaults (1991) begrepp *governmentality* som fokuserar styrningens rationalitet. Dialogmodellen är ett mångfacetterat redskap för statlig intervention och en disciplinerande praktik som både möjliggör och begränsar de kommunala aktörernas självförståelse och tolknings-, handlings- och värderingsutrymme.

Vid sidan av ekonomiska, juridiska och informativa styrinstrument framträder utvärdering som ett fundament i styrstrategin. Avgörande för att få erbjudande om deltagande och tillgång till resurser är bland annat att en tillräckligt stor andel elever inte uppnår kunskapsmålen. Dessutom är den lokala projektprocessen inramad av former för inrapportering, uppföljning och utvärdering, det vill säga kommunikation om och med resultat. I linje med Evert Vedung (2004) som symboliskt talar om policyinstrument som morot, piska och predikan kan vi tala om utvärdering som bikt. Modellen bygger på att kommunerna identifierar sig som aktörer i behov av hjälp, inträder i rollen som hjälpsökande och anammar de föreställningar om framför allt skolutveckling som följer med hjälpen.

Bedömningspraktikens formalisering

Så här långt har vi fokuserat hur globaliseringen bäddat för en viss slags styrmodeller som öppnat för granskningssamhällets genomslag. Vi har också pekat på hur granskningar alltmer fungerar som styrinstrument i en kontrollregim där bedömningar och utvärderingar allt oftare är externt reglerade i förhållande till skolans lärare och elever. Därmed förändras också skolans bedömningspraktiker, det vill säga de sätt som vi identifierar, mäter, värderar och dokumenterar prestationer och utfall på samt de olika former vi nyttjar för användning av data och spridning av resultat. Bedömningspraktikerna omfattar både bedömningar av enskilda individer och system för uppföljning, utvärdering, inspektion, kvalitet och utveckling.

Skolans bedömningspraktik har både en in/formell och en formativ/summativ sida. Formativa bedömningar är i många fall odokumenterade och informella, men det sker en tilltagande formalisering av bedömningspraktiken. Det gäller till exempel kraven att koppla omdömen och betyg till nationella betygskriterier och utvecklingen av fler och mer frekvent använda nationella prov samt tidigare betyg. Hit hör också regleringen av utvecklingssamtal och individuella utvecklingsplaner. När lärare anger hur de utvecklat sina kunskaper om bedömning lyfter de särskilt fram icke-formella praktikbaserade erfarenheter, enskilda eller grundade i ett utbyte med kollegor. Samtidigt framträder en viss formalisering genom att kompetensutvecklingen numera främst sker genom formella arbetsplatsförlagda kurser (Forsberg & Wermke 2012). Forskningen är närmast obefintlig om vad som händer när en allt större del av den didaktiska relationen – lärare–elev–innehåll – formaliseras och elevens beteenden, verksamhet och prestationer kontinuerligt är i blickfånget.

Formaliseringen gäller också relationen mellan olika nivåer i systemet. De internationella jämförande testen är numera inordnade i det nationella utvärderingssystemet som också rymmer de nationella utvärderings-, tillsyns- och inspektionsverksamheterna. Till detta kommer andra granskande myndigheters uppdrag (t ex riksrevisionens eller IFAUs studier) och olika intressenters (t ex SKLs Öppna jämförelser) uppföljningar och utvärdering av den svenska skolans resultat. De senare är förvisso inte formella, men de förekommer på kontinuerlig bas och har ett särskilt format.

I ett nyligen avslutat VR-projekt *Skolchefers förändrade ledningsuppdrag i den nya mål- och resultatstyrningen* med docent Lars Svedberg som vetenskaplig ledare har vi studerat hur kommunala skolchefer manövrerar i ett föränderligt statligt och kommunalt spänningsfält. Kommunikationen om elevers prestationer och skolors resultat pekar på en

relativt snäv bild av vad som uppfattas som giltiga och meningsfulla resultat. Vi kan notera både en reduktion av kunskapsuppdraget till främst mätbara kunskaper och en insnävning av demokratiuppdraget till en fråga om omsorg, även om exempel på ett vidare perspektiv också finns (Svedberg, red. 2014; Forsberg 2014b).

Granskningssamhällets system för bedömning vilar på ett preferenssystem som utgår ifrån att ”vi” inte vet tillräckligt om ”hur det går”. ”Vi” refererar här primärt till aktörer utanför den enskilda skolan och ”hur det går” gäller framför allt kunskapsuppdraget. Till detta kan fogas en förståelse av möjligheten att identifiera och mäta kunskap, färdigheter och förmågor och att de låter sig beskrivas i siffror som i sin tur kan brukas för rangordning av individer, skolor och nationers utbildningssystem. Mer komplex kommunikation om ut/bildningens måluppfyllelse och skolans uppdrag kan emellertid inte kodifierad information i siffror ligga till grund för.

Policy, praktik och vetenskap – under omförhandling

I det komparativa projektet *Internationella kunskapsmätningar, nationell bedömningskultur och reformhistoria* (Forsberg m fl 2011) fokuserade vi inte bara bedömningspraktiker, utan också uppfattningar om dessa liksom hur de formas i skärningspunkten mellan politik/byråkrati, skolpraktik och utbildningsforskning – tre centrala arenor med nyckelaktörer för både formeringen och reformeringen av bedömningskulturen. Vi kan konstatera att det har skett en omförhandling av relationen mellan dessa aktörer. Flera förskjutningar har förekommit och delvis samtidigt. Längre hade svenska skolan fokus på relativt komplexa och formativa bedömningsredskap. Men i dagens system är frågor om bedömning som tidigare var föremål för kollegial samverkan och professionell autonomi i högre grad politiskt och administrativt reglerade. Det handlar med andra ord om en rörelse från praktik till policy. Såväl förskjutningen från internt till externt bestämda granskningar och bedömningar som den tilltagande formaliseringen är exempel på detta.

Betygens avgörande betydelse för elevers framtid har medfört att betygsfrågan länge stått i centrum för bedömningsdebatten. Den har gällt lärares förmåga att sätta rättvisa betyg, betygens konsekvenser för elevers lärande och möjligheten att överklaga betyg. Klasslärarföreträdare, politiker till vänster och skolforskare har generellt varit mer negativt inställda till betyg än ämnesläraresföreträdare, politiker till höger och forskare från andra discipliner. Den negativa inställningen

till betygen försvagas under 2000-talet. Alltmer betonas betygen som redskap för rättvisa, likvärdighet och kvalitet. Uppluckringen av det enhetliga skolsystemet genom expansionen av fristående skolor och ökad segregation har spelat en stor roll för attitydförändringen (Román 2008).

Från forskningens sida har emellertid en omfattande kritik förts fram. Här betonas hur granskningars och bedömningars funktioner och konsekvenser negativt påverkar välfärdssystemet och elevers bildningsgångar. Till kritiken hör också: globaliseringens homogenisering, valfrihetens segregeraande effekter, bedömningens och utvärderingens kvantifiering och trivialisering av skolans innehåll, de-professionaliseringen av lärarkåren samt förskjutningar i relationerna läroplan/utvärdering och demokrati-/kunskapsuppdraget. (Forsberg m fl 2011)

I samhället finns också en rörelse från policy och praktik till vetenskap. Både röster och aktiviteter pekar på vikten av att evidensbasera både utbildningspolicy och den pedagogiska praktiken. Dessa röster har primärt sin hemvist inom den politiska och administrativa sfären, även om de också kan knytas till lärares professionaliseringssträvanden och forskningens medverkan i att vetenskapliggöra praktiken. Relationen mellan dessa centrala aktörer har tidigare studerats och problematiserats, men endast sparsamt i granskningens tidevarv och det är något som vi nu griper oss an och som vi återkommer till nedan. Men först några ord om den legitimeringsproblematik som är knuten till relationerna mellan dessa aktörer och som bidrar till att policy och pedagogisk praktik förvetenskapligas samtidigt som vetenskapen församhälleligas.

Granskningssamhället, bedömningskulturen och legitimeringen

Legitimeringen av granskningssamhället och bedömningskulturen kan som inledningsvis nämndes delvis förklaras av problembilder förbundna med välfärdssamhället och utbildningssystemets prestationer. Samtidigt bär lösningarna på en egen problematik. Hit hör till exempel att varje granskning till sin karaktär är selektiv och har en inneboende tendens att mana till ytterligare granskningar. Skolans granskningslandskap har under de senare decennierna varit under kontinuerlig tillväxt: transnationellt, nationellt och lokalt och sett utifrån involverade aktörer och intressenter i det offentliga, det civila samhället och det privata näringslivet och media. Till bilden hör också ett bortdragande av tid och engagemang för kärnverksamheten till förmån för dokumentation och avrapportering. Förbundet med detta är också omfattande

kostnader som avser utgifter för både granskande myndigheter och granskade verksamheter. Svårigheterna med att mäta det som är det väsentliga, trivialisering, motverkan av innovation, teaching to the test och window dressing är några andra redan kända problem. (Lindgren 2014)

Det råder en slags dubbel legitimeringsproblematik. Å ena sidan fördes nödvändigheten av nya styrmodeller fram som ett svar på brister med effektivitet, motivation, demokrati och professionell autonomi. Å andra sidan har dessa modeller frammanat en gransknings- och bedömningskultur som åtminstone delvis lett till just ineffektivitet, brist på inflytande, engagemang och deprofessionalisering. (Forsberg & Lundgren 2004/2010, Forsberg m fl 2011) Att dessa modeller med fokus på resultatstyrning är problematiska är ingen nyhet, men med nya benämningar i en ny tid har vunna erfarenheter haft en tendens att falla i glömska (jfr Sundström 2003, Gröjer 2004).

I det här sammanhanget kan också nämnas hur resultat från internationella jämförande test fått en ökad betydelse för legitimering av reformer. Den mediala och politiska uppmärksamheten kring mätningarna har kontinuerligt ökat, och över tid har olika policy-responser som skandalisering, glorifiering och likgiltighet förekommit (Steiner Khamsi 2004). Av en mediaanalys av hur resultaten används i den svenska samhällsdebatten kan noteras att samma resultat används för att legitimera både status quo och reformer (Forsberg & Román 2014). Samtidigt kan vi konstatera att sjunkande resultat har sammanfallit med en ökad standardisering av läroplaners innehåll, fastställande av kriterier för bedömning av prestationer och riktade nationella utvecklingsinsatser.

Huvudfrågan är dock vad granskningen gör med tilliten för de offentliga institutionerna och de professionella och vad ett minskat förtroende i sin tur har för konsekvenser för målen för verksamheterna (Rider, Hasselberg & Waluszewski red. 2013). Områden som tidigare mest varit föremål för skolledares och lärares professionella bedömningar avgörs allt oftare på centrala nivåer. I förhållande till den enskilda skolan är det mer vanligt att externa aktörer som politiker och byråkrater förvaltar många av bedömningsfrågorna. Tidigare relativt stabila bedömningskulturer är i rörelse, även om grundläggande funktioner upprätthålls. Förskjutningen från input och processer mot output har medfört att balansen mellan såväl aktörer som läroplan och bedömning ändrats. Gransknings-samhället och bedömnings-fokuseringen ingår i en empirisk vändning där evidens-baserad politik och pedagogik betonas starkt och där standardbaserad utbildning fått genomslag. (Forsberg m fl 2011)

Den evidensbaserade politiken och praktikens konsekvenser

I den evidensbaserade politikens och praktikens era etableras nya aktörer – intermediärer och kunskapsmäklare med uppdrag att i varierande utsträckning beställa, producera och sprida metastudier samt kunskaps- och forskningsöversikter. I tidigare studier har vi noterat en problematik med metanalyser och kunskapsöversikter som vi diskuterar i termer av ”second-hand business” och ”recycling” (Forsberg & Lindberg 2010, Forsberg & Román 2011). Det handlar om potentiella konsekvenser av återanvändande av data. Vi reser frågor om vilken typ av data som blir brukad i kunskapsöversikter och vad det kan få för konsekvenser för kunskapsproduktion och forskningen.

I ett nu pågående VR-projekt *Översikter av utbildningsvetenskaplig forskning: epistemologiska, sociala och politiska effekter* (Bohlin 2013) under vetenskaplig ledning av docent Ingemar Bohlin, Göteborgs universitet medverkar jag och docent Daniel Sundberg, Linnéuniversitetet. Här fångar vi upp den aspekt av granskningsområdet och dess bedömningskulturer som sätter fokus på konsekvenser av evidensbaserad politik och praktik. Vårt intresse är inriktat mot effekter av den tilltagande formaliseringen av översikter av utbildningsvetenskaplig kunskap. De effekter som studeras är direkt relaterade till spänningen mellan formalisering och professionellt omdöme.

Studien består av tre delprojekt. I det första jämförs formaliserade och informella översikter inom två fält i den internationella utbildningsvetenskapliga litteraturen. Vi undersöker i vilken mån de representationer av kunskap som ges i översikter är en funktion av de syntesformat som tillämpas. Vi intresserar oss med andra ord för formatets betydelse för kunskapsproduktionen. I delprojekt två genomförs en analys av svenska format för kunskaps- och forskningsöversikter. Delprojekt tre är en undersökning av de nya formaliserade syntesformatens effekter på relationen mellan utbildningsforskare, policymakare och lärare/skolledare. Skolforskningsinstitutet, som nu håller på att etableras och där många forskningsgrupper arbetar med att under 2014 sammanställa översikter av kunskap inom olika områden, kommer att fungera som ett case i det tredje delprojektet.

Skolans skuggutbildning och läroplanskod

Med projektet *Skolans skuggutbildning och läroplanskod* öppnar vi för studier av verksamheter vars tillväxt är direkt relaterad till granskningsområdet och fokuseringen på utfall. I projektet medverkar

forskare från forskningsmiljöerna STEP (Eva Forsberg och Stina Hallsén) och CLIP⁵ (Helen Melander och Johanna Svahn), vid Uppsala universitet. Anknypningen till skolans bedömningskulturer ligger i att merparten av de verksamheter som skuggutbildningen avser aktualiseras i relation till prestationer och resultat. Det kan handla om en enskild elevs prestationer som behöver förbättras för att klara godkändgränsen eller en elev som vill få tillräckligt bra betyg för att komma in på en eftertraktad utbildning. Eller så kan det gälla den svenska skolan i allmänhet och de sjunkande resultaten. Här har bland annat läxhjälp framförts som ett redskap för att åtgärda problemet.

Vårt intresse tog sin början i debatten kring läxhjälp, RUT-avdrag, kommuners skyldighet att erbjuda läxhjälp och elevers rätt till läxhjälp. Vi förstår läxhjälpmarknaden som en skuggutbildning till den ordinarie skolverksamheten. Läxhjälp i olika former är ett växande fenomen som idag drivs i såväl privat och kommunal som ideell regi. Läxhjälpens liksom sommar- och höstskolor befinner sig i skärningspunkten mellan den ordinarie skolverksamheten och hemmet och är därför ett intressant objekt att studera för att synliggöra och utvidga frågan om var och hur skola bedrivs och med vilka konsekvenser. Skuggutbildningarna utmärks av att skuggan – när skuggutbildningarna blir tillräckligt många, omfattande och tillmäts stor betydelse – också återverkar på den formella utbildningen. Samtidigt som läxhjälpens betydelse framhålls i samhällsdebatten av politiker och i media är forskningen om läxor och läxhjälp (inter)nationellt begränsad och resultaten mångtydiga. Även om en viss forskning finns, bland annat under beteckningen Shadow Education och här är Mark Bray (1999) en forskare som mer frekvent uppmärksammat dessa fenomen.

I projektet om skolans skuggutbildning är avsikten att utveckla kunskap kring läxhjälp i ett läroplansteoretiskt och etnometodologiskt perspektiv. Projektet har en komparativ ansats som innebär att läxhjälpverksamheten som bedrivs av skilda organisationer jämförs. Dessutom kontrasteras policy och praktik och vi använder flera tekniker för att samla in och analysera data. Läxhjälpens synliggör och utvidgar gränsen för var skola bedrivs. Projektet möjliggör också studier av platsen och rummets betydelse för elevers lärande och kunskapens ordnande, förmedling och utvärdering.

Vi studerar läxhjälp som en potentiellt differentierande och (s)elekerande aktivitet med effekter för elevers lärande och identitetskapande. Vilka elever tar del av vilket utbildningsutbud och vilken inverkan har läxhjälpens och dess aktörer på elevers bildningsgångar? Vi undersöker och analyserar vilka kunskaper, normer och värden som prioriteras, vilka identiteter som kan formas och vilken läroplan som läxhjälpens som praktisk verksamhet kodifierar. Med andra ord

identifierar och analyserar vi skuggutbildningens läroplanskod. Dessutom uppmärksammar vi konsekvenser för relationen hem/skola liksom skola/fritid. För vem eller vilka är skolan en angelägenhet och vilka följder kan läxhjälpen få för elevers fritid, deras potentiellt fria tid? Utbildningsfilosofiskt är projektet förankrat i ”en skola för alla” och den mångtydighet som detta rymmer.

Akademien – kvalitet, karriärsystem och forskningsfält

Flera forskare och doktorander i STEP har högre utbildning som sitt studieobjekt. Tillsammans med forskare vid andra miljöer vid Uppsala universitet och andra lärosäten (KTH, Lunds universitet) har vi projekt kring *Forskarutbildningens ledning och kvalitet* samt *Akademien, pedagogisk skicklighet och karriärsystem* samt *Formeringen av högre utbildning som forskningsfält*. Medan de två förstnämnda knyter an till förändringar av den högre utbildningens bedömningskulturer har den sistnämnda sin upprinnelse i den rörelse som gett upphov till alltfler kunskapsöversikter. Men projektet i sig överskrider detta i sin ambition att studera relationen disciplinering/ forskningsfält. Nedan berörs dessa projekt kort.

Forskarutbildningens ledning och kvalitet

En grupp forskare från Uppsala och Lunds universitet har på uppdrag av SUHF genomfört studien *Ledning av forskarutbildning för kvalitet* (Elmgren, Forsberg, Lindberg–Sand och Sonesson 2014a, b). Forskarutbildningens styrning, ledning och organisering beskrivs och analyseras. Vi betraktar forskarutbildning som en verksamhet som samtidigt är forskning, utbildning och samverkan och som formas i skärningspunkten mellan vetenskaplig/akademisk kultur, reglering och samhälleliga krav/förväntningar. Forskningen om forskarutbildningen är både internationellt och nationellt begränsad, men samtidigt finns en relativt omfattande kunskap genom beprövad erfarenhet som peer review-aktiviteter och från evidensbaserade kvalitetssystem. Här finns således tre system för produktion av kunskap om kvalitén i forskarutbildningen, med både interna och externa inslag. Vi vet förhållandevis lite om hur dessa samspelar och motspelar samt vilka villkor som behöver uppfyllas för att de ska kunna främja forskarutbildningen och forskningens regenerering och utveckling. Här planerar vi nu fortsatta studier och till dessa fogas också ett avhandlingsprojekt

där Joel Jansson i ett komparativt projekt jämför socialisations- och lärandeprocesser i forskarutbildningen och i fängelset.

Akademien, pedagogisk skicklighet och karriärsystem

I projektet *Akademien, pedagogisk skicklighet och karriärsystem* är avsikten att bidra med kunskap om den högre utbildningens lärare/forskare och deras karriärmöjligheter genom studier av de krav, förväntningar och system som lärosäten utformar. Detta studeras med fokus på både policy och praktik, särskilt vad gäller rekryterings- och befordranssystem och processer. Av särskilt intresse är pedagogisk skicklighet som en aspekt av akademisk skicklighet och därmed sedd i relation till andra aspekter som vetenskaplig och administrativ skicklighet. Empiriskt är avsikten att studera dokument som reglerar och ingår i rekryterings- och befordransärenden till lektor, professor och excellent lärare, närmare bestämt anställningsordningar, utlysningstexter, urvalsprocesser för sakkunniga och anvisningar till dessa och deras bedömningar samt rekryteringsgruppers och nämnders aktiviteter och produkter. I ett avhandlingsprojekt studerar Sara Levander i ett diskursteoretiskt perspektiv sakkunnigutlåtanden om pedagogisk skicklighet utifrån ett omfattande empiriskt material som inkluderar alla vetenskapsområden.

Formeringen av högre utbildning som forskningsfält

I en undersökning genomförd på uppdrag av Vetenskapsrådet har Lars Geschwind, KTH och jag (Geschwind & Forsberg, uu) kartlagt anslag från forskningsråd, publikationer och mötesplatser för forskning om högre utbildning. Empirin som omfattar forskning vid svenska lärosäten och perioden 2000-2013 har tematiserats och analyserats. Vi identifierar en avsaknad av nationella mötesplatser och pekar på behov av forskning om: ny teknik och nya kommunikations- och undervisningsformer; akademiskt arbete; kvalitet och kvalitetsarbete; kopplingen forskning – utbildning; forskarutbildningen; styrning och ledning av högre utbildning samt högre utbildning som forskningsfält. Mot bakgrund av översikten har vi gått vidare med att utveckla och bygga upp en databas⁶ kring forskningsmiljöer för och forskning om högre utbildning vid svenska lärosäten. Centralt är nu formeringen av forskningsfältet högre utbildning. Vi fokuserar särskilt epistemologiska och metodologiska frågor, forskningsmiljöernas framväxt och utveckling genom olika forskares aktiviteter och nätverksbildningar samt relationen till policy och praktik. Dessutom samordnas detta projekt med studierna

av forskarutbildning och rekrytering. En ambition är att de tillsammans ska kunna bidra med kunskap om akademins bedömningskulturer i en vidare bemärkelse.

Pedagogik som vetenskap och bedömningskulturen i granskningssamhället

Inledningsvis nämndes att forskningen om granskningssamhället och bedömningskulturer är mångvetenskaplig. Så är fallet även med en avgränsning till utbildningsområdet. Delvis kan det förklaras av att skolan var ett tidigt exempel på omstruktureringen av styrningen av offentlig sektor. Det har sagts att skolan bildade skola för andra samhällssektorer (Jacobsson & Sahlin-Andersson 1995). Det gäller övergången till mål- och resultatstyrning, avreglering och delegering av ansvar, globalisering och marknadisering, recentralisering och framväxten av praktiker för granskning. Det är därför föga förvånande att många discipliner med intresse för studier av styrning, politik, förvaltning, organisation, makt, inflytande, professionalisering, utvärdering, med mera valt att beforska utbildningsområdet. Med många aktörer på den utbildningsvetenskapliga arenan blir det väsentligt att lyfta fram pedagogikens specifika bidrag till kunskap om granskningssamhället och utbildningens bedömningskulturer.

Pedagogik som vetenskap handlar i en fundamental mening om hur människan blir människa bland andra människor genom socialisation, fostran, bildning, utbildning och lärande. Formulerat på detta sätt handlar pedagogik om "människoblivandet i förhållande till människobildandet" (Uljens 2004). Det här sätter fokus på människoblivandet som något på förhand inte givet, som något öppet och kontingent. Pedagogiken utvecklar kunskap om enskilda individers identitetsbildning och livschanser och om re/produktionen av kulturen och villkoren för denna. I det ingår också studier av de sammanhang där socialisationsprocesser tar form: i vardagliga praktiker, i lärande i arbetslivet och i utbildningsinstitutioner.

I granskningssamhället utgör den meritokratiska koden många gånger en outtalad utgångspunkt. I moderna demokratiska samhället kan inte olikheter i livschanser legitimeras med hänvisning till börd och rang. Skillnader måste framstå som rättvisa. Det meritokratiska idealet har vuxit fram som en viktig symbol för fördelningen av chanser i utbildning och arbetsliv, samtidigt som kritik förts fram (jfr Young 1958). Den meritokratiska utbildningskoden värdesätter elevens prestation som en kombination av intelligens/förmåga och ansträngning/insats. Koden utgör en viktig symbolisk legitimering

av slutbetyg och examina som också fungerar som grindvakter i utbildningssystemen.

Beroende av utbildningssystemens reformhistoria och karaktär kan rättvisa förstås på skilda sätt. Medan det i ett sammanhang kan handla om lärarens förmåga att göra en sammanhållen bedömning av elevens utveckling kan det i ett annat främst gälla hur bedömningen kan göras på ett likvärdigt sätt. Oavsett vilket blir det för pedagogik som vetenskap angeläget att närmare studera vilka meriter som räknas i vilka sammanhang och vid vilka passager. Med andra ord: vilka kunskaper, normer och värden prioriteras inom utbildningssystemet och vid övergångar mellan olika sektorer.

När granskningssamhällets och bedömningskulturens hårdvaluta är provresultat, betyg och examina på individnivå och rankinglistor på systemnivå är det nödvändigt att avkoda meritsystemen. Först därigenom kan innebörden i bedömningar och deras funktion som styrmedia analyseras. Då blir det också möjligt att synliggöra den till synes värdeneutrala meritokratiska kodens preferenser och innehåll samt dess konsekvenser för individers utveckling och samhällets kulturella re/produktion.

Den ovan redovisade planerade forskningen syftar till att ytterligare fördjupa kunskapen om granskningssamhället och dess bedömningskulturer i ett pedagogiskt perspektiv. I förgrunden hamnar då bedömningskulturens betydelse för ut/bildningens mål; möten mellan människor; innehållet i och relationen mellan curriculum, pedagogik och evaluation; identitetsbildning och bildningsgångar. Det är studier av detta slag som vi nu kommer att gripa oss an.

Noter

1. Som utvärderare har jag medverkat i utvärderingen av projekt (Skola 2000, Mångfaldsprojektet, HSVs utvärdering av lärarutbildningen), varit ledamot av olika råd (HSV's vetenskapliga råd för kvalitetsgranskning, Uppsala universitets kvalitetsråd) och fungerat som referensperson till utvärderingar (t ex Uppsala universitets och UKÄs utvärdering av forskarutbildning). Engagemanget för kunskap om praxisnära forskning har bland annat resulterat i att jag var projektledare för ett VR-uppdrag som syftade till att främja forskningsansökningar med praxisnära ansatser till rådet. Dessutom var jag ledamot av styrgruppen i ett av VR finansierat nätverk: Centrum för studier av pedagogiska verksamheters kunskapsinnehåll (SKIP).
2. Hit hör bland annat studier av: re/formeringen av barn- och ungdomsskolan eller lärarutbildningen (Román 2006, Folke-Fichtelius 2008, Skott 2009, Hallmén 2013), skolchefers ledning (Nihlfors 2003), kunskapsbedömningar (Lundahl 2006), skolans kvalitetsregim (Nytell 2006) och internationella kunskapsmätningar (Pettersson 2008) och examensarbeten (Forsberg 2012b). Även ett flertal publikationer av Ulf P Lundgren kan nämnas här, men jag hänvisar här till hans CV och nöjer mig med att nämna en lärobok som kommit att få stor spridning (Lundgren, Säljö & Liberg red. 2014)
3. Några nummer i tidskriften STEP: E-journal (2003:1; 2003:2; 2003:3; 2004:2; 2005:1) och antologier (Forsberg red. 2003; Forsberg red. 2011) rymmer texter utvecklade i anslutning till inter/nationella konferenser som STEP initierat och som särskilt behandlar 1990-talets omstrukturering av utbildningen samt bedömning och utvärdering. Tre nummer av NordSTEP är under utveckling. Det första behandlar läroplansteoretiska analyser i ett transnationellt perspektiv, det andra utbildning och autonomi och det tredje ledning och ledarskap. Tidskriftens språk är engelska och ytterligare information finns på STEPs hemsida på www.edu.uu.se.
4. Vid sidan av pedagoger och didaktiker deltar i våra projekt och nätverk historiker, jurister, statsvetare, sociologer, vetenskapsteoretiker och vetenskapsfilosofer, företagsekonomer samt forskare inom fältet högre utbildning med hemvist inom olika vetenskapsområden. STEP medverkar i en rad olika sammanhang för samverkan. Av särskild relevans för det tema som behandlas är det europeiska nätverket ERECKS (jfr Nordin & Sundberg, red. 2014) där flera i STEP medverkar. Av vikt är också det av STEP 2005 initierade Nordiska läroplansteoretiska nätverket där ingående lärosäten omväxlande genomför den biennala konferensen som 2015 kommer att hållas vid Örebro universitet. Även Nätverket för utbildningsområdets politik (STUP) har varit av stor betydelse. Dessutom är under bildande Institutet för utbildningsrätt med säte vid Juridikum, Uppsala universitet och där flera STEP-medlemmar medverkar i seminarier och med projekt. Samverkan sker också med professor Sharon Riders forskningssmiljö vid Filosofiska institutionen, Uppsala universitet genom det nyligen etablerade nätverket Theory of Higher Education Network.
5. Studies in Childhood, Learning and Identities as Interactive Practices (CLIP) leds av professor Ann-Carita Evaldsson.
6. Universitetslektor Wieland Wermke och amanuens Anna-Maria Olsson har särskilt bidragit till uppbyggnaden av databasen.

Referenser

- Bernstein, Basil (1971): On the classification and framing of educational knowledge. I Michael F D. Young, red: *Knowledge and Control. New Directions for the Sociology of Education* s. 47-69. London: Collier-Macmillan.
- Bloom, Benjamin S. red. (1984): *Taxonomy of Educational Objectives: the Classification of Educational Goals*. Handbook 1, Cognitive domain. New York: Longman
- Bohlin, Ingemar (2013): Översikter av utbildningsvetenskaplig forskning: epistemologiska, sociala och politiska effekter. Ansökan. Vetenskapsrådet/UVK.
- Bray, Mark (1999): *The Shadow Education System: Private Tutoring and its Implications for Planners*. Paris: Unesco: International Institute for Educational Planning.
- Carlgren, Ingrid; Forsberg, Eva & Lindberg, Viveca red. (2009): *Perspektiv på den svenska skolans kunskapsdiskussion*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Elmgren, Maja; Forsberg, Eva; Lindberg-Sand, Åsa & Sonesson, Anders (2014a): Doctoral education shapes the academy – what shapes doctoral education?. In: *Proc. ICED 2014: Educational Development in a Changing World*. Paper presented at ICED 2014, June 16-18, Stockholm, Sweden. London: International Consortium for Educational Development.
- Elmgren, Maja; Forsberg, Eva; Lindberg-Sand, Åsa & Sonesson, Anders (2014b): *Ledning för kvalitet i forskarutbildningen*. Stockholm: Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF).
- Englund, Tomas; Forsberg, Eva & Sundberg, Daniel, red (2012): *Vad räknas som kunskap? läroplansteoretiska utsikter och inblickar i lärarutbildning och skola*. Stockholm: Liber.
- Folke-Fichtelius, Maria (2008): *Förskolans formande: Statlig reglering 1944–2008*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education, 119.
- Forsberg, Eva (1995): Omsorg och inflytande - två centrala skolledningsuppgifter i ett elevperspektiv. I Eva Forsberg och Hans Nytell, red: *I korstrycket. Om rektors roll i skolan.: En antologi från SLAV-projektet* s. 26-53. Göteborg: Gothia Förlag AB.
- Forsberg, Eva (1998): *Skolans signalsystem: elevers redovisningar och lärares kunskapskontroller. En delrapport från utvärderingen av projektet "Skola 2000"*. Uppsala: Uppsalagruppen.

- Forsberg, Eva (2000): *Elevinflytandets många ansikten*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education, 93.
- Forsberg, Eva (2003): Etableringen av en forskningsgrupp – några personliga noteringar. I Eva Forsberg, red: *Skolan och tusenårsskiftet: En vänbok till Ulf P. Lundgren* s. 49-62. Studies in Educational Policy and Philosophy: Research Reports. Uppsala universitet.
- Forsberg, Eva (2004): Elevinflytande och elevcentrerad undervisning - som hand i handske, eller ...? I Tomas Englund red: *Skillnad och konsekvens. Mötet lärare-studerande och undervisning som meningserbjudande* s. 79-106. Lund: Studentlitteratur.
- Forsberg, Eva (2006): Utvärderingens mikropolitik. I Eva Forsberg & Erik Wallin, red: *Skolans kontrollregim - ett kontraproduktivt system för styrning?* Stockholm: HLS Förlag.
- Forsberg, Eva (2008a): *Is evaluation ethics an epistemic object?* Paper presented at Symposium on the Evaluation Academic Research Program, Mälardalen University and Örebro University, June 2008.
- Forsberg, Eva (2008b): Framtidsvägen – en huvudled eller en skiljeväg? *Utbildning och Demokrati, Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 17(1) 75-98.
- Forsberg, Eva (2009): Kompetensrelaterade kunskapsdiskurser: i inter/nationell policy om utbildning. I Ingrid Carlgren, Eva Forsberg, Viveca Lindberg: *Perspektiv på den svenska skolans kunskapsdiskussion*, s. 39-76. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Forsberg, Eva (2012a): The formation of collaborative praxis-based research: between spaces of experience and horizons of expectation. *Paideia Revista de Educación* (51), 11-26.
- Forsberg, Eva (2012b): Formation of links to research through thesis writing: the case of the Swedish teacher education. *Paideia Revista de Educación* (50), 71-102.
- Forsberg, Eva (2014a): Styrningen av den obligatoriska skolan: mellan stabilitet och förändring. I Ulf P Lundgren; Roger Säljö & Caroline Liberg, red: *Lärande, skola, bildning: grundbok för lärare* s. 613-636. 3:e reviderade och uppdaterade upplagan. Stockholm: Natur och kultur.
- Forsberg, Eva (2014b): "Rätt man på rätt plats" i redovisningssamhället (1ed.). I Lars Svedberg, red: *Rektorn, skolchefen och resultaten: mellan profession och politik* s. 79-90. Malmö: Gleerup.

- Forsberg, Eva, red. (2003): *Skolan och tusenårsskiftet: En vänbok till Ulf P. Lundgren*. Studies in Educational Policy and Philosophy: Research Reports. Uppsala universitet.
- Forsberg, Eva, red. (2011): *Curriculum Theory Revisited: Curriculum as Content, Pedagogy and Evaluation*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
- Forsberg, Eva & Lindberg, Viveca (2010): *Svensk forskning om bedömning: en kartläggning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Forsberg, Eva & Lundahl, Christian (2006): Kunskapsbedömningar som styrmedia. *Utbildning & Demokrati, Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik* 15(3), 7-29.
- Forsberg, Eva & Lundgren, Ulf P. (2004/2010): Sweden: a welfare state in transition och Addendum. I Iris C Rotberg, red: *Balancing Change and Tradition in Global Education Reform* s. 181-201. Lanham, M.D.: Rowman & Littlefield Publishers.
- Forsberg, Eva & Nordzell, Anita (2013): 'Dialogue' for school improvement? *Nordic Studies in Education*, 33(3), 187-203.
- Forsberg, Eva & Pettersson, Daniel (2014): European educational transfer and curriculum displacement: the Swedish case. I Andreas Nordin & Daniel Sundberg, red: *Transnational Policy Flows in European Education: the Making and Governing of Knowledge in the Education Policy Field* s. 183-207. Oxford: Symposium Books.
- Forsberg, Eva & Román, Henrik (2011): *Recycling in the knowledge society: the secondhand business with data in education*. Paper presenterat på konferensen Marknadsutsättningen och resultatstyrningens politik. Umeå, 2011.
- Forsberg, Eva & Román, Henrik (2014): The art of borrowing in Swedish assessment policies: more than a matter of transnational impact (1 ed.). I Andreas Nordin & Daniel Sundberg, red: *Transnational Policy Flows in European Education: the Making and Governing of Knowledge in the Education Policy Field* s. 209-237. Oxford: Symposium Books.
- Forsberg, Eva & Wallin, Erik, red: (2006): *Skolans kontrollregim - ett kontraproduktiva system för styrning?* Stockholm: HLS Förlag.
- Forsberg, Eva & Wermke, Wieland (2012): Knowledge sources and autonomy. German and Swedish Teachers' continuing professional development of assessment knowledge. *Professional Development in Education*, 38 (5), 741-758.
- Forsberg, Eva; Román, Henrik; Waldow, Florian & Budnowski, Hanna (2011): Bedömningskulturer i omvandling. I *Resultatdialog 2011* s. 39-46. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Foucault, Michel (1991): Governmentality. In G. Burchell, C. Gordon & P. Miller red: *The Foucault Effect: Studies in*

- Governmentality* s. 87-104. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Geschwind, Lars & Forsberg, Eva (uu): *Forskning om högre utbildning – aktörer, miljöer och teman*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Gröjer, Anette (2004): *Den utvärdera(n)de staten: utvärderingens institutionalisering på den högre utbildningens område*. Diss. Stockholms universitet.
- Hallsén, Stina (2013): *Lärarytelse i skolans tjänst? En policyanalys av statliga argument för förändring*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education, 133.
- Jacobsson, Bengt & Kerstin Sahlin-Andersson (1995): *Skolan och det nya verket*. Nerenius & Santerius.
- Kant, Immanuel (1803): *Über Pädagogik*. Königsberg: Friedrich Nicolovius.
- Lawn, Martin (2006): Soft governance and the learning spaces of Europe. *Comparative European Politics*, 4(2), 272–288.
- Lindgren, Lena (2014): *Nya utvärderingsmonstret: om kvalitetsmätning i den offentliga sektorn*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lundahl, Christian (2006): *Viljan att veta vad andra vet: kunskapsbedömning i tidigmodern, modern och senmodern skola*. Arbetslivsinstitutet. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline red. (2014): *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. 3 [rev. och uppdaterade] uppl. Stockholm: Natur & Kultur.
- Nihlfors, Elisabet (2003): Skolchefen i skolans styrning och ledning. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education, 102.
- Nordin, Andreas (2012): *Kunskapens politik: en studie av kunskapsdiskurser i svensk och europeisk utbildningspolicy*. Diss. Växjö: Linnéuniversitetet.
- Nordin, Andreas & Sundberg, Daniel red. (2014): *Transnational Policy Flows in Europe: the Making and Governing of Knowledge in the Education Policy Field*. Oxford: Symposium Books.
- Nytell, Hans (2006): *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim: Om statlig styrning av skolan*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education, 114.
- Pettersson, Daniel (2008): *Internationell kunskapsbedömning som inslag i nationell styrning av skolan*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education, 120.

- Power, Michael (1997): *The Audit Society. Rituals of Verification*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Rider, Sharon; Hasselberg, Ylva & Waluszewski, Alexandra, red. (2013): *Transformations in Research, Higher Education and the Academic Market: the Breakdown of Scientific Thought*, Springer, Dordrecht: Springer.
- Román, Henrik (2006): *Skönheten och nyttan: Om synen på gymnasiesvenskans litteraturundervisning 1947-1985*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education, 113.
- Román, Henrik (2008). *Utbildningspolitikens själ och skäl. – Om tre partiers bedömningspolitik 1990–2007*. Studies in Educational Policy and Educational Philosophy: Research reports 13, Uppsala University.
- Sandahl, Rolf (2009): *Mångfaldssatsningen. En satsning på mångfald eller en mångfald av satsningar*. Studies in Social Sciences, Arbetsrapport 2009:1. Västerås: Mälardalens högskola.
- Skott, Pia (2009): *Läroplan i rörelse: det individuella programmet i möte mellan nationell utbildningspolitik och kommunal genomförandepraktik*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education, 122.
- Steiner-Khamsi, Gita red. (2004): *The Global Politics of Educational Borrowing and Lending*. New York: Teachers College Press.
- Steiner-Khamsi, Gita & Waldow, Florian red. (2012): *World Yearbook of Education. Policy Borrowing and Lending in Education*. London: Routledge.
- Sundström, Göran (2003): *Stat på villovägar: resultatstyrningens framväxt i ett historisk-institutionellt perspektiv*. Diss. Stockholms Universitet.
- Svedberg, Lars red. (2014): *Rektorn, skolchefen och resultaten: mellan profession och politik*. Malmö: Gleerup.
- Uljens, Michael (2004): *Pedagogiken som vetenskap i spänningen mellan det moderna och senmoderna*. Installationsföreläsning den 13 februari 2004 Åbo Akademi i Vasa.
- Vedung, Evert (2004): *Policy Instruments. Typologies and Theories*. Uppsala University. Institute for Housing and Urban Research.
- Young, Michael (1958): *The Rise of Meritocracy, 1870–2033: An Essay on Education and Inequality*. London: Thames & Hudson.